

Fordomme om stof- og alkoholbrugere: Vi afgrænser os og laver historier om de andre

Det ligger i tiden, at vi afgrænser os fra hinanden via fordomme for at kunne definere os selv. Det vurderer socialpsykolog Torben Bechmann Jensen, der er lektor og studieleder ved Institut for Psykologi på Københavns Universitet.

AF LISE MØLLER SCHILDER

Lise Møller Schilder er journalist
Foto: Julie Hellesøe

Vi har alle sammen fordomme. De hjælper os med at forstå verden. Og de hjælper os, så vi bedre kan definere os selv. Vi kan med andre ord ikke leve uden fordommene.

For mange fordomme er på den anden side også med til at skabe skel i samfundet. Det forklarer Torben Bechmann Jensen. Han er socialpsykolog og studieleder på Institut for Psykologi på Københavns Universitet, og hans primære forskningsområder er blandt andet marginalisering, sociale forhold og problematisk brug af stoffer og alkohol.

”Vi bruger fordommene til at sende signaler til andre. De bliver en slags facebookprofil for, hvem vi mener, vi er. Ved at have fordomme om, hvordan andre er, sender vi også et signal til omverdenen om, at vi har styr på tilværelsen, i modsætning til de andre,” siger Torben Bechmann Jensen.

Han ser en tendens i tiden til, at vi ikke ønsker at indgå i fællesskaber med andre, der ikke ligner os selv, eller som vi tror ikke ligner os selv, baseret på de fordomme, vi har om dem.

”Det er i tiden, at vi afgrænser os og laver historier om de andre. Og så præsenterer vi os selv i det positive lys på den baggrund.”

”Alkoholikeren på bænken”

Nogle grupper oplever i højere grad end andre at være genstand for fordomme i samfundet. Blandt dem er stof- og alkoholbrugere.

De er genstand for fordomme, men der er også stor forskel på, hvordan de fordomme manifesterer sig og bliver til indre billeder, som almindelige mennesker uden erfaring med områderne trækker på. Det forklarer Torben Bechmann Jensen.

Tag fordommene om mennesker med et stort alkoholforbrug. Fordi alkohol er et socialt accepteret rusmiddel, er stereotypen om personer, der har et stort forbrug, at det er mennesker, som helt har mistet grebet om livet og sidder på bænken og drikker. Til gengæld går mennesker med et stort forbrug af alkohol ofte under radaren, hvis de kan gå på arbejde og stadig kan holde deres hjem pænt. De bliver ikke spottet lige så hurtigt som ”manden på bænken”, fordi de ikke passer til de stereotype kasser, som vi gerne vil putte storforbrugere af alkohol i.

Brug af stoffer som kokain eller ecstasy kan på den anden side hurtigt blive set som problematisk, også selvom brugerne kun tager stofferne i begrænset omfang. Her er de herskende fordomme i samfundet angående stoffer med til at definere, hvad der er forbrug, og hvad der er ’mis’-brug.

”Selvom der er rigtig mange mennesker, som bruger stoffer, så er der også rigtig mange mennesker, som ikke

gør det. Og mange af dem, som ikke gør det, kan have en forståelig tendens til at tænke, at uanset hvad man har af forbrug af stof, så er det misbrug. Det er en særlig kategorisering af stoffer, hvor spørgsmålet om lovlighed også bliver en faktor,” siger Torben Bechmann Jensen

Han forklarer, at fordommene ofte er knyttet til særlige klicheer, som så kan overføres.

”Hvis man hører om, at nu er stoffer udbredt der og der, så henter man de gamle billeder ind og klister dem på det nye udtryk eller den nye brugsform.”

Fordomme svækker debatten

Torben Bechmann Jensen vurderer, at stereotyperne har så godt fat i almindelige mennesker, at de både påvirker debatten og lovgivningen på området. Et eksempel på, hvordan fordomme kan blokere, findes i debatten om stofbehandling.

”Der kan komme et misforhold mellem det behandlingssystem, som forsøger at redegøre for, om bestemte indsatser er nødvendige eller succesfulde, og så almindelige menneskers fordomme. Det bliver ofte svært for udenforstående at forstå, hvorfor man ikke bare kan tage en ”kold tyrker” eller komme på afvæning, og så er det problem klaret. Men så enkelt er det jo ikke,” fortæller Torben Bechmann Jensen og fortsætter:

”Det er jo sjældent, at det alene handler om brug af stoffer eller alkohol eller andet. Det er sjældent, at man kan isolere det til at sige, at det kan vi bare trappe ud af eller give et antistof overfor. På den måde handler det om liv og ikke om stoffet i sig selv.”

Behandlingssystemet kæmper også med, hvordan stof- og alkoholbehandling bliver portrætteret på film og tv. For mange mennesker er stof- eller alkoholbehandling et langt sejt træk med forbedringer og tilbagefald gennem mange år. Det er langstrakt og langvarigt og uden garantier for en lykkelig slutning. Hvis man som udenforstående skulle få en forståelse af, hvordan processen egentlig er, ville man skulle se utrolig monotont tv, som skulle strække sig over utrolig lang tid.

”Jeg synes, at det kunne være spændende med sådan en dokumentar, men jeg tror ikke på, at der ville være mange seere til det. Efter de første timer ville de fleste mennesker nok tænke, at nu gider de ikke se mere på det.”

Dem, vi tror, vi er

En anden effekt ved fordomme er, at de gør mennesker i stand til at distancere sig fra et område, som de måske i virkeligheden har mere erfaring med, end de selv vil indrømme.

”Fordomme gør os nemlig i stand til at bedømme andre ud fra en højere standard, end vi bedømmer os selv med. Det skyldes, at der ofte er store afstande mellem

det, vi siger, at vi gør, og det, vi rent faktisk gør,” forklarer Torben Bechmann Jensen.

”Man kan sige, at vi bedømmer andre, når vi kigger på dem, ud fra det, de gør. Men når vi bedømmer os selv, så gør vi det ud fra, hvad vi mener om os selv.”

De studerende på Københavns Universitet er et godt eksempel. Torben Bechmann Jensen har haft studerende, som skulle undersøge ecstasy-miljøet. I starten af processen var der ingen af de studerende, som ville indrømme, at de havde erfaringer med stofbrug. Men efterhånden som de blev færdige med deres undersøgelse, var der flere, som fortalte om deres erfaringer.

Eksemplet viser, hvor meget fordomme påvirker vores opfattelse af andre, og hvordan det smitter af på vores opfattelse af os selv. Inden undersøgelsen ønskede ingen af de studerende at sætte sig selv i bås med de unge fra ecstasy-miljøet, som var forbundet med fordomme og tabuer. Men ved at undersøge miljøet kom de studerende bag ved deres egne fordomme om stofbrugere, og det gjorde dem mindre bange for at indrømme deres eget forbrug.

Kampen om sandheden

På den anden side er der også mennesker, som nægter at blive sat i bås. De ønsker at gøre op med stereotyperne, fordi de ikke ser sig selv i den rolle.

”De, som bruger stoffer, tager nogle gange til genmæle og prøver at skyde den anden vej og legitimere deres eget liv. Det er ikke så udbredt, men nogle forsøger at beskrive, hvad der er bevæggrunden eller baggrunden for, at man har lyst til stoffer, eller at stofferne kan være hensigtsmæssige som et alternativ til alkohol,” forklarer Torben Bechmann Jensen.

Brugerne af stoffer har til gengæld også fordomme over for de mennesker, som har fordomme over for dem. På den måde udvikler der sig en kamp mellem grupperne, hvor hver gruppe kæmper for sin egen berettigelse og definition af sandheden.

Der opstår en kamp om, hvem der har ret, eller hvem der kan se, hvordan tingene egentlig hænger sammen. Problemet er så, at når begge grupper føler sig misforståede af hinanden, så opstår der en slags eksklusion eller marginalisering af dem, som bruger stoffer.

”Vi skal tættere på hinanden for at fordommene kan blive opløst. Nogle af de mennesker, som arbejder frivilligt på fx bosteder, caféer eller steder, hvor der kommer stofbrugere, de får ret hurtigt en forståelse af, hvad det her handler om. Og dermed nuanceres deres syn på stofbrugere.”

Spørgsmålet er så, om vi er på vej i den retning, hvor vi kommer tættere på hinanden. Det mener Torben Bechmann Jensen ikke. Nærmest tværtimod.

”Vores fællesskaber bliver snævrere og snævrere. Det ligger i tiden, at vi mest er sammen med dem, der ligner os selv, eller som udtrykker det samme, som vi selv udtrykker.”

Foto: Christian Lindgren/Ritzau Scanpix